

'EEN SPECIALE KLASGENOOT'

In het werk als Ambulant Begeleider binnen het onderwijs met kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum (ASS) blijkt dat er veel behoefte is aan kennis over de stoornis. Niet alleen bij het schoolteam, de ouders en bij het kind zelf, maar ook bij de klasgenootjes. Mogen die het weten? Hebben ze er juist recht op om het te weten? Verschillende afwegingen spelen daarbij een rol. En hoe vertel je het dan?

Ambulant Begeleiden kan voor een deel bestaan uit het individueel begeleiden van een leerling. Het zelfbeeld en het beeld dat de klasgenoten van de leerling hebben komt dan ter sprake. Uit deze gesprekken kan blijken dat er behoefte is aan klassenvoorlichting. Daarbij kan een videoband gebruikt worden "De zus van Einstein".

*voor het gemak en omdat het vaker gaat om jongens, spreek ik over 'hij/hem', maar alles geldt ook voor meisjes met ASS.

DE AANLEIDING.

Kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn anders dan anderen. De ouders ervaren dat vaak al heel vroeg in de kwaliteit en wederkerigheid van het contact en de communicatie. Na onderzoek blijkt dat het een stoornis is, die maakt dat ze anders zijn qua communicatie, sociaal gedrag en interesses. Leerkrachten begrijpen vaak niet waarom kinderen met ASS zo anders doen. Ambulante begeleiding kan ingezet worden om scholen te helpen met deze kinderen om te gaan en te leren wat ASS inhoudt. Bij het voorlichten van teams kan de dvd: "Ivo, een jongen met Asperger in het VO" gebruikt worden.

Het kind zelf ervaart onmacht door het anders zijn. Het kan goed zijn om hier met het kind over te praten en zo duidelijkheid te scheppen. Het werkboek "Ik ben speciaal" van Peter Vermeulen is hier een goed hulpmiddel bij. Wel moet goed afgewogen waarom, wanneer, hoe en door wie dit begeleid wordt.

Maar hoe begeleid je de klasgenoten? Komen zij met vragen of opmerkingen over het anders zijn van hun klasgenoot? Zijn er problemen? Natuurlijk mogen kinderen anders zijn en moet daar respect voor zijn. Als er steeds weer sprake is van miscommunicatie of onmacht bij beide partijen, dan is het goed om er meer over te gaan zeggen. Liever nog voorkom je dit soort problemen, door op tijd met een klas te spreken.

De manier waarop je er aandacht aan besteedt, hangt voor een groot deel van de leeftijd van de kinderen af.

1. Bij jonge kinderen (onder de 10) zul je het vooral in de dagelijkse omgang laten merken. Door met respect voor het kind te laten zien dat het bij dit kind anders werkt en dat te benoemen naar de klas. Kinderen nemen dan vaak de houding en oplossingen van de leerkracht over. Ook zij leren zo met hun klasgenootje om te gaan. Kinderen moeten de kans krijgen zich te uiten en zich beschermd weten als het eens uit de hand dreigt te lopen. Jonge kinderen hoeven niet altijd maar begrip te hebben. Als zij hun onvrede of onmacht bij de leerkracht kwijt kunnen over de omgang met hun 'andere' klasgenootje, dan hoeven ze het niet op het betreffende kind af te reageren. De leerkracht kan hen laten zien hoe het ook kan.

2. Bij oudere kinderen (in de hoogste klas van de basisschool en in het voortgezet onderwijs) kun je er over praten. Soms beginnen ze er ook al zelf over, want kinderen hebben vaak allang gezien dat er iets is met hun klasgenoot! Als er niets uitgelegd wordt, is het gevaar groot dat ze het zien als een zeer verlegen of heel vervelend kind en hem als zodanig benaderen.

Als het een kind met ASS al op meerdere scholen sociaal in de problemen is gekomen, dan moet je je afvragen of je het niet bij voorbaat al verteld. Je kunt dan preventief al afspraken maken met het kind en met de klas. Na verloop van tijd, als ze het kind beter kennen kun je er dan nog eens op terug komen.

Meestal zit een kind al in een klas en ontstaat een verzoek om voorlichting doordat bijvoorbeeld:

- een klas komt met vragen als, 'Wat is er met hem aan de hand? Wat moeten we met hem?'
  - een kind met ASS zich niet begrepen voelt door zijn klasgenoten en wil dat ze weten wat er speciaal is aan hem.
  - een kind met ASS veel behoefte heeft om erover te praten en bijvoorbeeld een spreekbeurt wil houden over zijn ASS.
  - het kind wil weten wat zijn klasgenoten over hem denken.
  - het kind veel gepest wordt, doordat klasgenoten aanvoelen dat hij kwetsbaar is of hij dit gedrag bij hen oproept.
  - het kind een nieuwe start maakt na een slechte ervaring en het van belang is van tevoren voor duidelijkheid te zorgen.
- Via de leerkracht/mentor kun je inventariseren wat er leeft in een klas en bij het kind met ASS.

DE BEDOELING.

Op al die momenten kun je je afvragen of je het nu zult vertellen. Wat wil je ermee bereiken? Wat is je doel? Doelstellingen kunnen zijn:

- begrip vragen van een klas
- problemen voorkomen of ombuigen
- informatie verstrekken bij onduidelijkheid voor de klas en de leerling zelf
- buddy's zoeken in een klas

Deze afwegingen maak je met het kind, de ouders en de mensen van school. Het kind met ASS kan er erg tegenop zien, omdat het de gevolgen niet overziet. Zulke kinderen licht je pas echt in als je duidelijk hebt wat, door wie, waar en wanneer wordt verteld.

DE VOORBEREIDING.

Belangrijk is dan om te kijken naar de voorwaarden:

- gaat het iets positiefs opleveren?
- is de klas veilig?
- gaan ze hem dan niet (nog meer) pesten?
- is er iemand die er voldoende vanaf weet, zodat het goed uitgelegd wordt?
- kun je de eventuele gevolgen van de uitleg opvangen en wie houdt dat in de gaten?
- wie is er bij?

Als je besluit om het aan de klas te vertellen, ga je overleggen met elkaar:

a.-Hoe ga ik het noemen?: autisme, het syndroom van Asperger of zeg je gewoon dat hij anders is?

b.-Is het kind er zelf bij? Je overlegt met de leerling wat wenselijk is voor hem en zijn klas. Moeten de klasgenoten kunnen praten over hun ervaringen met het kind, hun gevoelens en hun ideeën, dan is hij er misschien liever niet bij. Maar bij een spreekbeurt van het kind zelf natuurlijk wel. Dan moet je er wel voor waken dat hij zichzelf niet te kwetsbaar maakt.

c.-Wie vertelt het? Iemand die er voldoende vanaf weet en daardoor goed vragen van kinderen kan beantwoorden. Iemand die de klas ook aan kan spreken op hun gedrag en verantwoordelijkheidsgevoel. De combinatie van een deskundige op het gebied van autisme en de mentor/leerkracht lijkt dan wenselijk.

d.-Hoeveel tijd heb je nodig? Anderhalf (les)uur is vaak wel nodig om voldoende tijd te hebben voor de vragen en het eventueel noteren van opmerkingen door klasgenoten. Is er niet genoeg tijd dan kan de mentor/leerkracht het op een ander moment afmaken.

e.-Wat wil het kind zelf dat de klas weet en wat wil het weten van de klas? Het basisverhaal heb je zelf al in je hoofd. Het kind met ASS heeft wellicht specifieke opmerkingen of vragen voor de klas. Bijvoorbeeld: Ik wil ook meedoen aan dingen buiten school. Ik wil weten wat ze hiervan vinden. Ik wil weten wie mijn vriend zou willen zijn. Ik wil dat ze weten wat ik leuk vind e.d. Vaak willen een kind weten hoe er over hem gedacht wordt, omdat hij daar door zijn gebrek aan Theory Of Mind geen idee van heeft.

Er kunnen ook zaken zijn die hij persé niet genoemd wil hebben. Bescherm zijn privacy dan!

Je vertelt het kind wat je zult vertellen en hoe je het zult noemen.

DE OPBOUW.

De klassengesprekken krijgen vorm via een bepaalde opbouw:

1. Bespreken wat er leeft in de klas rondom de leerling met ASS.
2. Daar een stuk kennis aan koppelen.
3. De klas tips geven, zodat ze weten hoe ze kunnen helpen en handelen.
4. Tips vanuit de klas voor de leerling met ASS.

1. Een speciale klasgenoot!

Je begint met een gesprek over hun speciale klasgenoot. Wat hebben ze gezien, gemerkt, meegemaakt met hem? Je noteert dat onder elkaar op het bord. Kinderen mogen vrij spreken, voorvallen vertellen en zich dingen afvragen. Er ontstaat een lijst, zoals; hij is rustig, op zichzelf, volgzzaam, slim, maar misschien ook: a-sociaal, naïef, oncontactisch, brutaal, rare humor, weinig invoelend, na-aper, uit de hoogte, wil altijd gelijk hebben e.d.

Je concludeert dan dat iemand met zo'n lijst wel onwillig moet overkomen. Meestal schrijf ik boven de lijst: WIL NIET.

Er zijn soms kinderen die dan protesteren en zeggen dat ze het idee hebben dat dat kind misschien wel wil, maar het schijnbaar niet snapt, alhoewel ze niet weten hoe dat kan. Komen ze daar niet mee, dan kun je vragen of het echt wel onwil is en hoe je weet dat dat niet zo is.

2. Waarom doet hij zo?

Afhankelijk van wat we hebben afgesproken benoem je de stoornis bij naam of zeg je, dat hij anders is door een ander functioneren van zijn hersenen.

Begrippen die aan bod komen zijn:

Informatieverwerkingsstoornis:

In zijn hersenen wordt concrete informatie wel opgeslagen, maar sociale informatie e.d. is moeilijk te herkennen en te combineren. De informatie wordt soms iets langzamer opgenomen of verkeerd gekoppeld. Daardoor kan én luisteren, én aantekeningen maken én praten tegelijk moeilijk zijn. Ook werken in een drukke omgeving is dan moeilijk. Afhankelijk van de overgevoeligheid van de leerling waar het over gaat moet er ook nog meer over **prikkelverwerking** verteld worden. (b.v. bij gevoeligheid voor geluiden of geuren)

Theory of Mind:

Deze klasgenoot heeft moeite met te weten wat jullie voelen, denken, willen en wensen. Hij kan daarom zijn gedrag ook niet aanpassen aan wat anderen ervaren. Hij zal daarom uitgaan van wat hijzelf voelt, denkt, wil en wenst. Hij leest emoties niet van een gezicht en houding af.

Sociaal gedrag:

De leerling met ASS voelt niet aan wat hij moet doen en leest het ook niet af van anderen. Hij zal klakkeloos van anderen imiteren of het op zijn eigen manier doen. Wat niet altijd tactisch of op het goede moment is.

Communicatie:

Deze leerling neemt **informatie letterlijk**. En kan gezichten en houdingen niet aflezen. Daardoor kan hij hints en grapjes niet goed volgen en kunnen er gemakkelijk misverstanden ontstaan.

Het is voor hem moeilijk om flexibel te zijn in denken en handelen. Hij let vaak op de details, waar anderen het geheel belangrijker vinden. Kinderen met ASS nemen wezenlijk anders waar en zitten anders in elkaar en dan zien wij nog maar een klein beetje, omdat zij zich proberen aan ons aan te passen.

Gelegenheid tot vragen stellen en voorbeelden bedenken.

De kinderen mogen vragen stellen over de stoornis. Als het zover duidelijk is, vraag je hen om zich voor te stellen wat dit alles betekent in het dagelijks leven. Je bedenkt voorbeelden van wat je van de stoornis ziet bij hun klasgenoot met ASS. Je koppelt het dan terug naar het kind met ASS bij hen in de klas.

De lijst die nog op het bord stond kan nu opnieuw bekeken worden met de informatie die ze net gekregen hebben. En er ontstaat een nieuwe lijst op het bord, want we gaan samen het gedrag van voorheen opnieuw benoemen.

A-sociaal, naïef, weinig invoelend wordt gebrek aan sociaal inzicht en Theory of Mind.

Teruggetrokkenheid kan ook gezien worden als angst en niet weten hoe in contact te komen.

Na-apen als imiteren, omdat je niet weet wat anderen innerlijk beweegt.

Uit de hoogte doen en gelijk willen hebben als gevolg van het feit dat je denkt dat wat jij denkt juist is en moeite met perspectiefneming.

Er ontstaat een nieuwe lijst. Mijn vraag is dan aan de klas, "Moet hier boven staan WIL NIET?" Het antwoord zal zijn: "Nee, maar hij KAN NIET."

Omgaan met onmacht is heel anders dan met onwil!

De video.

Deze uitleg kan het beste met beelden ondersteunt worden. Een band, die te gebruiken is bij een klassenvoorlichting aan kinderen tussen de 10 en de 14 is : "De zus van Einstein" Deze film laat kort, jeugdig en pakkend kinderen aan het woord die zelf of in hun omgeving te maken hebben met autisme. Het anders functioneren van de hersenen, problemen met TOM en het omgaan met deze kinderen komen aan de orde. Voorop staat dat deze kinderen anders, maar niet zielig zijn. Ook wordt gezegd dat je als je elkaar neemt zoals je bent samen kunt leven. Deze film is bedoeld ter ondersteuning van de uitleg, maar moet altijd vanuit gesprek, toegespitst worden op het kind met autisme waar het op dat moment over gaat.

3. Tips voor de klasgenoten.

Samen met de klas ga je bedenken wat goede tips zijn in de omgang met de klasgenoot met ASS. Algemeen tips, maar ook specifieke tips voor die bepaalde leerling.

1-Je hoeft niet alles te accepteren.

De leerlingen hoeven niet alles te accepteren van hun klasgenoot met ASS. Ze zullen hun grenzen moeten bewaken en aan moeten geven wat niet fijn is. Liefst door het zo duidelijk mogelijk tegen het kind zelf te zeggen, maar indien nodig door het bij de leerkracht of mentor te melden. De kinderen moeten weten waar ze heen kunnen als het niet werkt met dit kind, maar ze zullen ook hun eigen rol in het verhaal ter sprake moeten brengen.

2-Respecteren.

Ze zullen het kind wel moeten accepteren zoals het is. Hij zal zich proberen aan de klas aan te passen en zij zich aan hem.

3-Pesten en plagen.

Plagerijen en grapjes kunnen naar de klasgenoot met ASS niet zomaar gemaakt worden, of ze moeten uitgelegd worden. Je kunt bespreken wat deze leerling wel grappig vindt. Pesten kan natuurlijk niet!

4-Duidelijk zijn.

Ook zullen zij duidelijk moeten zijn naar hem toe in hun houding en taalgebruik. Klasgenoten moeten zich ervan bewust zijn, dan tactisch en voorzichtig zijn, niet altijd de duidelijkheid bevordert. Gewoon zeggen wat je wilt, voelt en denkt, zonder grof te worden, is voor de leerling met ASS vaak helderder.

5-Helpen.

Je kunt ook met de klas bespreken naast wie hij dan het beste kan zitten en wie hem het beste kan helpen indien nodig. Je kunt vragen of er bijvoorbeeld twee klasgenoten zijn die als een soort 'buddy' op willen treden. Die bijvoorbeeld aantekeningen en opgegeven huiswerk doorgeven als de leerling met ASS niet in de les was

6-Grenzen stellen

De klasgenoten zullen zich er bewust van moeten zijn dat hij vaak hun gedrag imiteert.

Alleen voelt hij niet aan dat dat gedrag grenzen heeft of niet in elke situatie gepast is. Zij zullen hem dus eerder moeten afremmen, dan aanmoedigen in negatief gedrag. Een

opmerking als: 'Stop daar mee, anders kom je in de problemen,' kan helpen. Ook rond humor zullen ze grenzen moeten laten zien. Wat is grof?!

7-Buiten de klas erover praten.

Het is niet nodig en wenselijk (gezien de privacy) dat de klasgenoten, dat wat ze gehoord hebben over het kind met ASS aan iedereen door gaan vertellen. Dit kan met hen besproken worden.

Soms willen kinderen na het klassengesprek nog onder vier ogen iets zeggen en daar moeten ze de kans voor krijgen.

4. Tips voor de leerling met ASS.

Om een terugkoppeling te maken naar het kind met ASS laat je de kinderen op het laatst op papier antwoord geven op vragen. Het kind heeft namelijk vaak geen idee wat zijn klasgenoten over hem denken, wat ze leuk vinden en wat ze van hem willen. Door dit zichtbaar te maken ontstaat er meer duidelijkheid. De vragen die je kunt stellen zijn:

- ✓ -Wat viel je op en wat weet je na deze uitleg over je klasgenoot?
- ✓ -Wat zijn je hobby's?
- ✓ -Welke tips heb je voor deze klasgenoot?
- ✓ -Hoe zou je kunnen en willen helpen?

De eerste vraag is erop gericht de leerling met ASS het beeld dat ze van hem hebben te laten zien.

De vraag over de hobby's is bedoeld om te laten zien wat de kinderen bezighoudt en te kijken welke kinderen qua interesses bij hem passen. Zo weet hij ook met wie hij waarover kan praten.

De tips die de kinderen geven zijn vaak ook zeer bruikbaar. Ze laten zien wat ze prettig vinden en willen.

De vierde vraag laat zien welke kinderen 'buddy' of helper zouden willen/kunnen zijn. Je kunt een systeem bedenken en afspraken maken, hoe daar gebruik van te maken.

Je ordent en bundelt de briefjes in een mapje en bekijkt wat hij kan leren van de opmerkingen van en over zijn klasgenoten.

Er kunnen negatieve opmerkingen tussen zitten, deze kun je doorgeven aan de mentor. Die kan er met die klasgenoot op terug komen. Het is goed dat kinderen eerlijk zijn, maar dat hoeft niet ten koste van de ander te gaan. Een klasgenoot die aangeeft dat hij niet zoveel met het kind met ASS te maken wil hebben, omdat er al zoveel gebeurd is, moet dat mogen zeggen, mits hij wel het noodzakelijke respect kan tonen. Het kind met ASS zal dus moeten accepteren dat dat kind nog niet zijn vriend zal worden, maar ook niet zijn vijand hoeft te zijn.

De uitkomsten van de vragen kun je bespreken in de individuele begeleidingsmomenten. Je kunt dan selectief en gedoceerd al deze informatie gaan verwerken.

Aan de hand van deze informatie kan het kind een stuk Theory of Mind ontwikkelen over zijn klasgenoten: wat denken ze, wat willen ze, waar houden ze van, wat verwachten ze van mij, met wie deel ik interesses?

Vooraf op de tips kunnen leiden tot afspraken of nieuw gedrag. Bijv. met wie om te gaan in de pauzes.

Er kan gedrag uitgehaald worden, wat individueel aangeleerd kan worden als (sociale) vaardigheden. Bijvoorbeeld, oefenen een gesprek voeren met leeftijdgenoten voor in de pauze.

De kinderen met ASS mogen uiteindelijk het mapje houden en ze zijn er eigenlijk altijd blij mee.

Na dit klassengesprek ligt de begeleiding van de klas bij de leerkracht of mentor. Deze kan vragen terugkoppelen naar de ambulante begeleider. Indien nodig herhaal je de klassenvoorlichting als de klas van samenstelling verandert.

Tot nu toe is onze ervaring dat deze klassengesprekken altijd positief uitwerken, doordat het kind met ASS meer begrip en acceptatie gaat ervaren en de klasgenoten beter weten te reageren.

Saskia Sliepenbeek
Steunpunt Medewerker
Autisme Steunpunt Zuidoost Brabant

*Ik ben speciaal.
Peter Vermeulen
2001, ISBN 90-6445-222-9

*Een gesloten boek. Autisme en emoties.
Peter Vermeulen
2001, ISBN 90-334-4748-7

*De zus van Einstein.
Tijdcode producties, in opdracht van NVA regio Noord-Brabant
Te bestellen via GGz Den Bosch 073-6586076

*Ivo, een jongen met Asperger in het Voortgezet Onderwijs.
Tijdcode Producties, in opdracht van LNA
Te bestellen via www.landelijknetwerkautisme.nl